

Vojna.

VOJNA IN UČITELJ.

Življenje ti je brez miru,
porablja dom te tam in tu;
vsi roke vijajo, kličejo:
Učitelj, hiti na pomoč!
Stan naš pred vojno bil preziran,
v stremljenju svojem le oviran,
a zdaj ga nihče ne pozablja —
do mozga vsakdo ga izrablja!

Ko ples krvavi se pričel,
sovražnik dom nam je objel:
učitelj srca je vzplamtel,
za domovino jih razvnel!
V junaški borbi tam prednjači,
pogum podžiga, roj junaki,
doma rojakom srca dviga
in ogenj domoljubja vžiga.

Kot bedno dete — šola zdaj;
odprta ranjencem stežaj,
učiteljstvo pa pozno v noč
oskrbi vojni daje moč.
Dobiš li stan na svetu širnem,
ki ob svetovni tej omami,
in v vrvenju besnem, brezobzirnem
tež toliko ima na rami?

Ko stopiš iz učilnice —
nebroj težav te čaka že:
ugodi stranki oni — tej,
nato uradne akte glej!
Ginevamo za domačijo,
vsak domu moč vso v bran polaga —
a v povračilo dar dobijo,
ko ta in oni v grob omaga.

Ne čudi se, saj si trpin
in vajen truda, bolečin;
zavest pa naj ti trud sladi:
opora glavna domu si!
Ko vrnejo se jasni časi,
ples bo peklenski se pomiril:
pa dom hvaležno se oglasi —
ker blagor si v grozoti širil!

Josip Čonč.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Učenke I. razr. c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 15 K; Karel Dermastija, vodja slov. trgovske šole v Ljubljani, 20 K; Slovenska trgovska šola v Ljubljani, 70 K; šolsko vodstvo na Raki pri Krškem, 12-25 K; vodstvo osemrazredne dekliške ljudske šole v Lichtenturničnem zavodu v Ljubljani, 578-74 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole na Vrdeci, 16 K; slovenska mestna ljudska šola v Rojanu, 30 K; vodstvo dekliške ljudske šole CMD v ulici Acquedotto v Trstu dohodek zbirke na dan žepnih robcev 209-60 K; učiteljstvo slovenske mestne ljudske šole v Škednju pri Trstu, 29 K; učiteljstvo obeh c. kr. rudniških ljudskih šol v Idriji, 24 K; Martin Brišnik, šolski vodja v p. v Ljubljani, 5 K; prireditelj šolske mladine v Semiču, 150 K; čisti preostanek šolske veselice v Ligojnih pri Vrhniku, 100 K; vodstvo mestne ljudske šole na Gropadi-Padričah, 40 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole v Rojanu, 11 K; tovariši in tovarišice učiteljice Ljudmile Sedevčičeve v počastitev spomina Severina Sedevčiča v Trstu, 12 K; skupaj 1322-59 K.

Danes izkazanih . . . 1.322-59 K
V zadnji številki izkazanih 277.262-20 „
Skupaj . . . 278.584-79 K

z glavno, starodavno cerkvijo v ozadju in s prostornim trgovim v ospredju. Pil sem izorno pivo in poslušal veselo cigansko kapelo v hotelu New York. Drugo jutro sem se odpeljal v

Nagy Szeben (Hermannstadt.) Tu so mi povedali, da se bom moral še dolgo voziti, preden pridem na cilj! Seveda jim tega nisem zameril, zlasti, ker so mi dali dovolj časa, da sem mogel obiskati važnejše kotičke v mestu. Nagy Szeben mi mnogo bolj ugaja nego Koložsvár. Je bolj razprostrt in mnogo živahnjši. Čul sem na ulici in v lokalih skoro izključno le nemško govornico. Piva in kruha tu kolikor kdo hoče. Obiskal sem opereto „Urschula“ v mestnem gledališču, ki pa je bila pod vsako kritiko! Gledišče pa nabitno polno! Ljudje so hvalili na vse pretege. — V hotelu pri „Rimskem cesarju“ sem nad vse udobno ložiral. —

Ves božji dan sem se vozil potem s silno počasnim vlakom ob vznožju Transilvanskih Alp preko Alute. Srečal sem spetoma mnogo vojnih opustošenj, zlasti mostov. Diven je bil razgled na Fogaraške gore: Roten-Turm Pass, Negoj. Zvečer sem se pričujazil v

Brasso (Kronstadt), ki ima divno lego v vznožju strmih gor. Prav romantično

SREDNJE ŠOLE.

Ivan Šubic, vladni svetnik in ravnatelj c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 20 K; skupaj 20 — K.

Doslej izkazanih . . . 66.372-48 K
Danes izkazanih . . . 20 — „
Skupaj . . . 66.392-48 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. . . . K 278.584-79
III. vojno posojilo 278.848-69
IV. vojno posojilo . . . . . 2.761.038—
V. vojno posojilo . . . . . 10.284.707—
VI. vojno posojilo . . . . . 112.700—
Srednje šole 66.392-48
Končna vsota . . . . . K 13.782.270-96

Preureditev avstrijske ustave.

To je zadeva, ki stoji v ospredju ne samo avstrijskega parlamenta, marveč tudi vsega našega javnega zanimanja. V parlamentu je prišlo v tej zadevi do ustanovitve pododseka v ustavnem odseku. Ustavni odsek je namreč dne 11. julija sklenil, izvoliti pododsek 15 članov za preureditev ustave. V tem so poleg sedanjega načelnika in zapisnikarja še 4 Nemci, 2 Čehi, 2 Poljaki in po 1 Slovenec, Hrvat, Rusin, Rumun in Italijan. Nemške stranke se s tem odsekom ne morejo prav sprijazniti, ker imajo v njem samo 4 zastopnike; zato skušajo razpravo o tem vprašanju v odseku zavleči. Čehi so glede na nameravano preureditev ustave sklenili, da se morajo, preden zavzamejo stališče, posvetovati z merodajnimi činitelji v Pragi, zlasti s češkim narodnim svetom. Jugoslavlani postopajo sporazumno s Čehi in Rusini. V sredo, 11. julija, se je vršilo posvetovanje zastopnikov Čehov, Jugoslavlancev, Rusinov in tirolskih Italijanov, na katerem se je doseglo soglasje nazorov v vseh aktualnih vprašanjih. K predlogu za izvolitev pododseka v ustavnem odseku je govoril za nemške besede poslanec dr. Rybář. Rekel je: Gre za zgradbo v najvišjem pomenu, ne za kako krparijo. Hočemo temeljito revizijo, novo zgradbo. Okrožja pridejo nazadnje na vrsto. Pred leti bi nas kaj takega zadovoljilo, danes nam to več ne zadošča. Ne ustavimo se niti pred deželnimi mejami, niti pred dualizmom. Na jugu nimamo pietete do takozvanih zgodovinsko-političnih individualitet, provincialnega patriotizma ne poznamo. Naše deželne meje so se preminjale tudi po večkrat vsako stoletje. Drugačna pa je reč s starodavnimi državnimi tvorbami, kakor je češko kraljestvo ali Tirolsko, ki se ponašajo s staroslavno vgodovino. Dežele naj se le razdele, ali pri tem naj se ozira na etnografske meje, ter deli zložijo po svojem narodnostnem značaju. Nemci pravijo, da bi bilo to razdrtje države. Nasprotno je res: to pomenja le zložitev tega, kar tiče skupaj, ter spojitve vsega v eno veliko celoto. Temeljita revizija ustave bi bila potrebna še iz dveh razlogov.

Stališče Bosne in Hercegovine še do danes ni dovolj jasno. Parlament do danes še ni vzel na vednost aneksije Hercegovine Bosne. Tu imamo triazem. Bosanci niso državljani, marveč le deželani. Ako ne uredimo teh razmer, ostane Bosna nevarna točka Evrope. Z iztrebljenjem in uničenjem prebivalstva ne rešimo bosanskega problema.

Drug razlog za korenito premembo ustave tiči v — dualizmu, ki ga moramo smatrati za največjo nesrečo monarhije. V vsej zgodovini ni bila narejena večja hiba kakor leta 1877. Iz enotne monarhije sta nastali dve državi, ki sta dobili zadnji čas svoj izraz v različnih grbih. Kljub geslu „inseparabiliter ac indivisibiliter“, ki ga nosi ta grb, smo od dne do dne bolj — separirani in dividirani. Zato pogrešamo v tej monarhiji enotno državno volje: imamo ogrsko državno voljo in — morda avstrijsko državno voljo, ne pa enotne volje celotne monarhije, kakor je to na Nemškem. Delegacije nam to jasno kažejo. In ako pravi Tisza, da se je dualizem obnesel, tedaj moram reči, da se je res obnesel, toda le za Madžare.

Zato moramo rušiti temelje dualizma. Želimo pač, da bodi Avstrija silnejša. To se pa zgodi le po tem potu, kakoršen Vam mi nakazujemo. Ako se to ne posreči, potem se narodnostni boji razvnamejo tem hujše in potem se ne bote smeli čuditi, ako se prijavljajo glasovi, da pride rešitev — od zunaj. Mi tega ne želimo, pričakujemo pa, da pride rešitev iz te države, kar bo pač odvisno od preudarnosti in treznosti, s katero naj se motrijo naše načelne narodnostne zahteve.

Je to svoboda?

„Že pred vojsko se je uganjala s frazo o „tlačeni narodih“ frivolna igra“ (Poslanec Marekhl v zborniku 13. junija 1917.)

Iz Celovca nam pišejo: Zakoni so že dobri, samo da bi se oblasti tudi po njih ravnale! Te besede so bile v slovenski domovini takorekoč od nekdanj na dnevnem redu, zlasti še na Koroškem. Po državnem temeljnem zakonu so v državi vse narodnosti enakopravne, v šoli, v uradu, v javnem življenju; vse narodnosti imajo neprekršljivo pravico, varovati in negovati svojo narodnost in svoj jezik. Tako slovesno naznanja člen 19. državnega temeljnega zakona z dne 21. decembra 1867 drž. zak. 142. Toda kdo se je pri nas v praksi za ta neprekršljivi zakon zmenil? Kaj bomo govorili potem šele o drugih „prekršljivih“ zakonih, naredbah itd. Na Koroškem se glede Slovencev sploh ne more vprašati, katerih pravic da nimajo, ampak katere pravice da sploh imajo, ki bi odgovarjale členu 19?

Najmanj, kar more in sme vsak narod zahtevati, je, da ga puste živeti, da se mu siloma ne jemlje jezik, vera, njegov narodni značaj. Narod pa, ki se mu ne da niti najmanjša podlaga za samostojno narodno življenje, pač sme po vsej pravici reči, da je tlačeni, in če bi to milijonkrat ponovil, to ni fraza, prazna beseda, ampak tem bridkejša resnica.

Na Koroškem v celi deželi ne poznamo niti ene javne oblasti, ki bi na slovenske vloge odgovarjala slovensko, povečini slovenskih vlog niti sprejemajo ne. Na Koroškem ni več mogoč boj zoper uvedbo nemškega državnega jezika, ker je na celi črti izveden, ne samo na znotraj, ampak celo na zunaj.

Na Koroškem Slovenci nimamo slovenskih šol. V pravem pomenu besede slovenskih šol tudi nikdar nismo zahtevali, ampak le šole s slovenskim učnim jezikom. Saj tudi šoli v Št. Rupertu in Št. Jakobu v Rožu, ki smo ju iz privatnih sredstev sami zgradili, nista čisto slovenski. V njih se poučuje tudi nemščina in še toliko, da jo otroci, ko izstopijo iz šole, več ali manj obvladajo. Utravkistične šole pri nas so le

po imenu utravkistične, ne vse, pač pa večina, ker se v nekaterih utravkističnih šolah ne nauče niti pisati niti brati slovensko. Le kjer je slovenski živelj zelo krepak in samostojen, tam so šole v resnici utravkistične. Namen in cilj utravkističnih šol na Koroškem namreč ni ta, da bi se otroci naučili tudi nemški, ampak da se ne naučijo slovensko brati in pisati, kaj še-le slovensko čitati. Koliko slovenskih koroških vojakov je, ki ne znajo svojcem pisati v svojem materinem jeziku.

Kako pa si naj v deželi pomagamo? Volilni okraji za državni zbor so tako razdeljeni, da je majhen del slovenskega ozemlja priklapljen večjemu delu Nemcev, ki nas pri volitvah majorizirajo. Celo edini takozvani slovenski volilni okraj je tako sestavljen, da ostane ves čas bojni mandat, ker so pritegnjena vanj mesta in največ industrijskih krajev na Koroškem. Enako so sestavljeni volilni okraji za deželni zbor, da je mogoče Slovincem le v dveh okrajih prodreti.

Uradništva slovenskega nimamo pravzaprav nobenega. Par nižjih uradnikov, to je vse, pa še ti se ne smejo nikjer pokazati Slovence. Deželnega odbornika nimamo nobenega, pri vseh deželnih gospodarskih akcijah smo ali privesek, ki ničesar ne pomeni, ali pa sploh nobenega zastopnika nimamo, nimamo nobene slovenske gospodarske šole.

Vprašamo lahko: Kaj pa sploh imamo, kar bi imeli od vlade ali dežele? Ničesar!

Vprašamo: Se more tak narod imenovati svoboden? Je potem beseda o tlačeni narodih v monarhiji še fraza?

Srednje šole.

Pod tem zaglavjem piše mariborska „Straž“: Bridko se stori človeku, če pomisli, koliko naših dijakov je moralo zapustiti študije in zamenjati knjige s puško. Večina tistih, ki so prekinili v nižjih ali srednjih razredih učenje, ga pač ne bo mogla nadaljevati po vojni.

Na drugi strani pa kmetje ne pošiljajo otrok v srednje šole, ker jih potrebujejo doma ali pa nimajo sredstev. Mnogokrat dečki tudi niso pripravljeni dovolj, ker je zaradi sedanjih razmer pouk v ljudski šoli pomanjkljiv. Posledica tega pa je, da bomo sčasoma bridko občutili pomankanje inteligence na vseh poljih. Novi čas in nove razmere pa bodo zahtevale mnogo bistrih glav.

Zato bi storili učitelji, učiteljice in duhovniki izredno zaslužno narodno delo, če bi navzlic preobremenitvi z drugimi posli skušali pripravljati nadarjene dečke za izpit v srednje šole. Če pa ponekod učiteljstvo nima časa, naj pritegne za ta hvaležni posel boljše dijake in jim zazuamuje nadarjene fante, ki jih bodo mladi učenjaki gotovo z veliko vnemo in z dobrim uspehom pripravljali za izpit.

Zahteve itak niso pretirane in v sedanjih razmerah se gotovo še bolj znižajo. Pameten srednješolski učitelj se bo gotovo vse leto oziral na dejstvo, da so učenci brez lastne krivde slabo pripravljeni in dai mora on to izpolniti, česar se v ljudski šoli zaradi danih razmer niso mogli učiti. Ozirati se bo moral pač tudi na razmere, v katerih bodo dečki v mestu živeli. Brez velikega truda in veselja do dela se seveda to ne bo moglo izvršiti, in blagor narod u in mladini, če ima srednja šola precej takih učiteljev.

čepi na visoki skali razgledni stolp, ki že od daleč pozdravlja tučca. Ljubko mestee kaže še mnogo grobih pokončanj iz časa rumunske invazije.

Drugo jutro sem se odpeljal po romantični soteski na strašno razdejani Predeal in potem po dolini Prahove daleč v sovražni svet. . .

Sedmograško je ostalo za mano. Lepo spomine sem odnesel s sabo. Še gori na Predealu sem se domislil očeta in Šetine. Imela sta „prav“! —

To in ono izza preteklih dni.

XVI.

Pred nekaj leti je umrl v Trstu dober znanec moj, učitelj na tamošnji državni nemški ljudski šoli, tovariš Teodor Čampa. Mož le-ta je mnogo potoval. Hranim od trtega lepo zbirko pokrajinskih razglednic iz Nemčije, Italije, Švice, Švedskega in drugod. Ob velikih počitnicah je tudi rad zahajal na štajersko, posebno v Celje, kjer sva se večkrat sešla. — Rajni Čampa se je intenzivno bavil z nabiranjem pisemskih znamk ter je bil tozadevno v stiku z najznamenitejšimi filatelisti raznih dežel. Ko sem ga zadnjo pot posetil v

Trstu, mi je razkazoval zanimivo svojo zbirko pisemskih znamk, strokovnjaško urejeno ter tolikanj obsežno, da je reprezentovala ne malo imetje. Do tistih dob nisem imel kaj dosti pojma o filateliji, šele rajni Dorče me je uvedel malo v to znanost ter me tudi seznanil s tozadevno literaturo. Smelo trdim, da v tej stroki Čampa ni imel vrstnika med slov. učitelji, pa tudi sicer menda ne med Slovenci! Čampa — izboren učitelj — bil je sploh mož obsežnega znanja, sicer pa nad vse ljub in blag človek.

Parkrat sem bil ob velikih počitnicah z njim skupaj v Celju. Tu sva se pridno kopala v Savini in šetala po krasni okolici. Ob tej priliki mi je bilo priložnosti dovolj, spoznavati Čampo vsestransko. . .

Posebno rad se je Dorče mudil v prelepem mestnem parku ob bistri Savini, najrajši pa je zahajal k Seidllovemu vrelcu. Ta se nahaja kakih pet minut hoda naravnost od glavnega dvorreda mestnega parka ter nudi najboljšo pitno vodo v vsej okolici celjski. Svoje ime ima po nemškem pesniku Iv. Gabrielu Seidlu, ki je bil od l. 1840 profesor na celjski gimnaziji. On je ta studenec pogodil ter ga l. 1838. izročil javnosti. Nad vrelcem je v kamenito ploščo vdolben Seidllov nastopni napis:

„Nahst Du dem Quell hier auf freundlicheⁿ Wegen,
Ström' er erquikungsvoll, rausch' er Dir Segen.“

Ta stih je Čampi posebno ugajal ter je tuhtal, vedno kako bi ga prevedel na slovenski jezik.

Mine par let. . .

Kar dobim od Čampe nenadoma list. V tem listu mi javi, da napisa na Seidllovem vodnjaku ni pozabil ter da ga je vendarle slovensko pogodil.

Evo ga:

„Ko bližaj virčku se temu ob potih prijaznih:
Okrepčujoč Te pozdravlja, žuboreč blagoslavlja.“

In ne dolgo potem dobim vest o smrti njegovi. . . Preden je zapustil dolino solz, prevar in trpljenja, je mislil še na žuboreč studenček, kjer je svoje dni — polno zdravja in veselih nad — tako rad srebal okrepčujoč hlad. . . Blag Ti spomin, Dorče moj dragi!

Priporoča se Vam vdani

Slamoštev.